

# Encyclopædica Britannica;

ELLER, ET ANTAL

## FREMSTILLINGER

OM

de fkiønne og nyttige

V I D E N S K A B E R,

I HVILKE DISKURSER

diverse Phænomeners

BESKRIVELSER & FORKLARINGER gives

TILLIGE MED

adskillige befunderlige og færdeeles OBSERVATIONER, <sup>o<sup>a</sup></sup>  
i Øst og Vest

---

ILLUSTREREDE MED XXV TIL DEELS COLOREREDE AFBILDNINGER.

---

*Udgivne af en KREDS af DANNEQVINDER paa AMAGER.*

---

I FORELØBIG EET VOLUMEN.

---

VOL. I.

---

HAFNIÆ.

Trykt for R. MÓSESDÓTTIR og J. LOUIS-JENSEN  
Og folgt af FLORIAN GRAMMEL, i hans Tryk-Comptoir, Nialsgade.

MMVII

*Festskrift til  
Britta Olrik Frederiksen  
i anledning af hendes 60-årsdag  
den 5. december 2007*

*ved  
Florian Grammel, Jonna Louis-Jensen og Ragnheiður Mósedóttir*

Copyright © 2007 forfatterne

Første oplæg i fire eksemplarer 5. december 2007

Anden noget forbedrede elektroniske udgave 2007  
[http://nfi.ku.dk/publikationer/encyclopaedica\\_brittanica/](http://nfi.ku.dk/publikationer/encyclopaedica_brittanica/)

ISBN 978 87 992447 0 6

*Sat med "Andron Corpus" af Florian Grammel*

*Første oplægs indbinding ved*

*Sille Bræmer Enke, Natasha Fazlić og Mette Jakobsen*

# “HINN HÁLÆRDI BARÓN HOLBERG”

M. J. DRISCOLL

Som jeg andetsteds har peget på var den islandske præst og digter Jón Oddsson Hjaltalín (1749–1835) både opmærksom på og dybt påvirket af den intellektuelle debat i oplysningstidens Danmark, ikke mindst som den viste sig i Ludvig Holbergs historiske, moralske og filosofiske værker.<sup>1</sup> Størstedelen af oplysningerne om såvel Islam som Zoroastrianisme i proto-romanen *Fimmbraðra saga*,<sup>2</sup> som Hallgrímur Jónsson *djákni* og Einar Bjarnason á Mælifelli tilskriver Jón, er hentet fra Holbergs *Adskillige store Heltes og berømmelige Mænds, sær Orientaliske og Indianske, sammenlignede Historier og Bedrifter efter Plutarchi Maade* (København, 1739). *Sagan af Skanderbeg*, som også er tilskrevet Jón, er en nøje oversættelse af kapitlet om den albanske nationalhelt i *Heltehistorierne*.<sup>3</sup> Af referencer i et af Jóns mange

---

<sup>1</sup> Se især *The unwashed children of Eve: The production, dissemination and reception of popular literature in post-Reformation Iceland* (London, 1997), s. 128–132, 207–239. Jeg har ikke fundet noget der tyder på at Jón havde kendskab til de mange komedier som Holberg i eftertiden nok mest er blevet kendt for.

<sup>2</sup> *Fimmbraðra saga* er udkommet i *Fjórar sögur frá hendi Jóns Oddssonar Hjaltalín* (Reykjavík, 2006).

<sup>3</sup> Se min artikel “Skanderbeg: An Albanian hero in Icelandic clothing”, *Learning and understanding in the Old Norse world: Essays in honour of Margaret Clunies Ross*, ed. Judy Quinn, Kate Heslop & Tarrin Wills, *Medieval Texts and Cultures of Northern Europe*, XVIII (Turnhout, 2007), s. 421–446.

samlingshåndskrifter er det også tydeligt at han kendte Holbergs *Almindelig Kirke-Historie fra Christendommens første Begyndelse Til Lutheri Reformation* (København, 1738), hvis forfatter han omtaler som “hinn hálarði Barón Holberg”.

Det er klart at Jón også kendte til i hvert fald én af Holbergs mange *Epistler*, nemlig nr 242, da der findes en præcis oversættelse af den i samlingshåndskriftet Lbs 638 8vo:

Svo skrifar hinn Lærði Athenæus: Hiero kóngur y Cyrcusa liet A(r)chimedem Smid byggia éytt skip sem hafdi 20 Radir ára, allt seimt med eyr sáúm og vóg hvør nagli 4 merkur á hvøria sýdu voru 30 salir og 4 sængr y hvørjum. Enn y Kapteins verelsinu voru 15 hvýlurúm og 3 Bord stofur; á skipinu | voru 8<sup>ta</sup> Turnar, og 6 menn y hvørium, Loksins var alt skipid umgyrdt med Járnmúr. Pholomeus Philopætor, kóngur y Ægyptalandi, lét og byggia éytt skip, á því voru 4000 Rodrarmenn og 3000 Soldatar.<sup>4</sup>

Den originale danske tekst lyder således:

[...] Blant de store og prægtige Skibe, som udi de gamle Historier omtales, er mærkværdigt det, som den *Syracusanske Konge Hiero* [...] lod bygge. Det beskrives af *Athenæo* saaledes: Skibet havde 20 Rader af Aarer, og var paa alle Steder fæstet med store Kobber-Nagler, hvoraf enhver vejede over 2 Pund. [...] Paa det middelste *Gallerie* var paa begge Sider Værelser og Sale 30 udi Tallet, og udi et hvert af dem saaes 4. Senge, og udi *Capitainens* 15 Senge og 3 Spiise-Stuer [...]. Man saae der 8. Taarne [...]: et hvert af disse Taarne vare bevogtede af 4. bevæbnede Mænd og 2 Bue-skiøtttere. Det heele Skib

---

<sup>4</sup> Lbs 638 8vo, f. 133r–v.

var omgivet med en Jern-Vold [...]. Han vidner, at det store Skib, som *Ptolomeus Philopator* lod bygge, hvorpaa vare 4000 Roers-Karle, 3000 Soldater [...].<sup>5</sup>

Det kan selvfølgelig ikke siges med nogen form for sikkerhed, men jeg er tilbøjelig til at tro at idéen om et skib “omgivet med en Jern-Vold” var inspirationskilden til en episode i en af Jóns originale *lygisögur*, *Sagan af Rígabal og Alkanusi fóstbróður hans*.<sup>6</sup> Episoden kommer meget tidligt i handlingen, hvor den unge Rígabal skal prøves for første gang da han møder vikingen Hergrímur:

Strags um morguninn með sólu sjá þeir 5 skip sigla af hafi og stefna á sömu höfn Kóngsson mælti þá til manna sinna: “Vér skulum taka atkérin og leggja úr lægi svo vér séum þeim eigi til baga”, og svo gjöra þeir. bar hina brátt að, og sjá þeir að á skipi því er fyrst fór stóð maður við siglu mikill og illúðlegur. Sá kallar upp og spyr hver drekanum eigi að stíra? Kóngsson nefndi sig og spyr hver væri hinn vasklegi maður? hann kvaðst heita \*Hergrímur<sup>7</sup> og vera sækonungur einn (og) hafa leigið í hernaði mörg ár og unnið mörg frægðar verk. “Munn eg bjóða yður tvo kosti,” seigir hann: “annað hvert að leggi(a) af við mig skip og fjár hlut og skuluð þér þá halda lífi og klæðum, eður halda við mig bardaga.” Kóngsson svarar: “Eigi veit

<sup>5</sup> Fra “Epistola CCXLII”, Ludvig Holberg, *Epistler*, udg. med kommentar af F. J. Billeskov Jansen (København, 1953), III, s. 210–11.

<sup>6</sup> *Rígabals saga* er overleveret i seks håndskrifter, hvoraf det ældste, som desværre er defekt, er fra 1817; teksten er aldrig blevet udgivet. Desuden er der et sæt *Rímur af Rígabal*, komponeret året 1858 af Jóhann Steinsson (c. 1818–72) fra Sporðshús, Víðidalur, Strandasýsla.

<sup>7</sup> Navnet skrives tre gange “Hergeir”, men ellers “Hergrímur”, i overensstemmelse med de øvrige håndskrifter.

eg mig hafa neina sök við yður og eigi kann eg sjá hvaða rétt þér hafið til heimta | góss vort og gripi eður vaða uppá oss saklausa með hernaði og ófriði.” Hergrímur mælti: “Veistu það að víkingar fara eigi að lögum og muntu eigi hefta ásetning vorn með orðum einum.” Kóngsson mælti: “Veit eg rangindi yðar og ránskap, að þið lifið allann aldur á mann drápum og þjófnaði, og eruð bæði böðlar og skömm þess mannlega samfélags og munuð þið illir íls bíða, en það er líkast að þú komir annarst(að)ar fram þinni vondsku en á oss og mun eg aungu virða þín orð og eigi gjöra mig svo smálátann að ganga til leiks við þig og þræla þína.” Við þessi orð varð \*Hergrímur æfa reiður og bað menn taka vopn sín sækja að drekanum. Kóngsson mælti: “Nú skulum við reisa járnslagna fleka með endilaungum borðum á Drekanum beggja meigin, og higg eg þeir muni þá lítið á vinna.” Þetta gjöra þeir, og birja nú hinir atróðurinn og birja grimustu skothrið með eggjan og ofsa hljóðum en skotvopn þeirra unnu ekkert á víg flekana og hrukku þau flestöll útaf borðunum ofan í sjóinn. Kóngsson og menn *hanns* stóðu aðgjörða lausir og hlóu að hinna árásum og æðigangi, en er víkingum toku að þverra skotvopnin og linaði mesta aðsóknin gekk kóngsson uppi liftínguna á Drekanum og mælti: “Ílla sækist yður drekinn, og er yður sá einn kostur til að láta oss fara í friði, því að þess verra fáid þér af vorum viðskiptum sem þér reinið fremur.” \*Hergrímur svarar: “Vel mátt þú blauður og ragur treysta vígvélum | þínum en þorir eigi að berjast við oss.” Kóngsson svarar: “Mér er eigi ant um að ná yðar lífi og vil heldur eigi vera þjófsnautur að yðar stolnu auðæfum, en sýna vil eg þér hvers mér væri kostur við þig ef eg vildi.” Kóngsson hélt á boga því hann var mesti bogmaður, hann lagði ör á streyng og skaut til Hergríms, og fló örin í handlegginn og stóð í gégnum aflvöðvann. Kóngsson mælti: “Þessari ör mátti eg skjóta í auga þér eður fyrir brjóst

ef eg vildi.” Hergrímur öskrar þá með ofsa grimd og mælti til manna sinna: “Leggið nú skipin rétt við framstafninn á drekanum og skal eg þar upp hlaupa en þér filgið mér vasklega.” Þetta gjöra þeir, en sem kóngsson sér það grípur hann eina kilfu og geyngur fram í stafninn. Nú ræðst Hergrímur til uppgaungu og rennur upp stafnlýnurnar, en sem hann hyggst að stíga inn fyrir borðið slær kóngsson til hans með kilfunni, kom höggið undir vangann og var svo mikið að kjálkinn brotnaði, en Hergrímur hraut niður í sjóinn á milli skipanna og kom aldrei upp síðan.<sup>8</sup>

Her kan vi – måske – se hvordan et par temmelige tørre fakta kan blive til et livligt optrin i hænderne på en mesterlig sagafortæller som Jón Hjaltaín. Mon selv den højlærde Baron Holberg kunne have gjort det bedre?

---

<sup>8</sup> Lbs 2784 4to, s. 322–324. Håndskriftet er skrevet 1879 af Einar Jónsson (1845–18), boende på Elínarhöfði på Akranes.